

[Různá témata]

Ladislav Hejdánek

◆ diktát, česky, vznik: 1977

◆ dictate, Czech, origin: 1977

[Různá témata] [1977]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini Pro 3 preview]

Pětadvacátého února v půl deváté ráno doma. Okolnost, že největší, nejpřevratnější vynálezy, nápady, objevy, zejména v přírodních vědách, zejména ve fyzice, dělají lidé mladí. Řekněme do pětatřiceti let.

Je na jedné straně dokladem toho, jak je neobyčejně významné je pokoušet se nově podívat na nějaké jevy, na skutečnosti, tehdy, když ještě nemáme zakotveny, zakořeněny, zafixovány, imprintovány, bychom mohli říci, některé předpoklady, některé základní pojmy, základní pojmovou výpravu a výbavu, kategorie a podobně.

Ale na druhé straně se tak ukazuje, jak věda potřebuje mozky, které jsou co možná nezatížené dosavadní tradicí. A na tom se ukazuje takový dvojí, dvojstránka, dvojí charakter této záležitosti.

Věda má tendenci se emancipovat z historického základu, z něhož vznikla. A ta emancipace probíhá právě tím způsobem, že se určité vědecké přístupy prosazují, aplikují a revize, převraty v jejich struktuře se uskutečňují v čím dál mladších letech.

To není vždy jenom kladná záležitost, ale může to být taky záporná, záporná záležitost. Může to být záporný smysl v tom, že to nejsou jenom staré vědecké názory, přežitky, ale že to mohou být také s lidskou existencí nezadatelně a nerozlučně spojené předpoklady, jejichž odstranění, likvidace, podvrácení sice umožní vědě další postup vpřed, a to znamená další roztříštěnost, ale podvrátí to zároveň integritu lidského života individuálního i společenského a integritu dějinného kulturního zaměření. Konec.

Pětadvacátého března před desátou hodinou doma. Aby bylo zabráněno tomu, že se při přijímacích zkouškách na školách komise vymlouvají nebo vyhýbají své odpovědnosti tím, že prohlásí, že dotyčný žák zkoušku udělal, ale že byli vybráni vhodnější.

Čímž není řečeno vlastně vůbec nic. Tedy je třeba zásadně trvat na tom, aby při podobné formulaci měl nepřijatý žák přednostní právo na přijetí příštím rokem. Pokud mu toto přednostní právo bude odepíráno, musí být zvláště zdůvodněno proč, a to podrobně, detailně, nikoliv takovou paušální frází. Musí být řečeno, z jakých konkrétních důvodů. A ty důvody musí být kontrolovatelné, veřejně sdělované a veřejně přezkoušitelné.

V *Paktu o hospodářských právech*, článek 15 hned na začátku za a, jednička za a, říká, že státy uznávají právo každého účastnit se kulturního života. Protože však existuje svoboda projevu vlastního smýšlení, způsobu myšlení, přesvědčení, víry, náboženství a tak dále. A protože každý má právo účastnit se kulturního života, tak je třeba z toho vyvozovat, že při této účasti na kulturním životě má právo projevat své smýšlení, své přesvědčení, svou víru a tak dále.

Jednatřicátého května v osm hodin ráno. V Dunaj. Poznámky k článku pro Patočku. Filosofie má původní a základní, neodbytný nebo nepominutelný vztah k politice, protože má vztah ke všemu, kde se člověk realizuje jako člověk v celku a kde realizuje svůj vztah k celku. To se ovšem děje na prvním místě v rodině.

A proto také v hluboké minulosti mytického dávnověku, v hloubce základů archaického způsobu života, je eminentní zájem věnován vždy rodině, rodinným vztahům a sexualitě. A zároveň je věnován obrovský důraz, obrovská pozornost také uvádění mladých jedinců, zejména mladých mužů, do rodu mezi muže, takzvané iniciaci. Tyto dvě složky s postupující komplikovaností společenského života

nutně přerůstají v základní a specifický zájem o kmenové záležitosti, o obec posléze, *polis* a o stát. To je jedna věc.

Druhou věcí je nutnost vždy znovu se z roviny reflexe, eventuálně několikanásobné, několikavrstevné reflexe dostávat do činného, aktuálního a aktivního vztahu ke skutečnosti, ke světu, k lidem kolem a podobně. Reflexe musí čas od času prověřit svou platnost a svou efektivnost v praxi. V praxi nižší roviny, než je právě rovina určité reflexe. A posléze v praxi, která znamená nějak se obírat, nějak zasahovat, nějak proměňovat svět kolem sebe, věci, vztahy, lidské vztahy, lidi.

A to je také důvod, proč filosofie nemůže zůstat jenom u otázek, jako je, co to je *polis*, co to je stát, jaký je vztah mezi člověkem, jednotlivcem a státem, mezi společností a státem a podobně, ale musí si prověřovat platnost svých soudů jakousi zvláštní, samozřejmě filosofickou účastí na politickém životě. Filosofie musí do politiky zasahovat, musí být v politickém životě přítomna, i když poněkud jinak, než je přítomen politik, respektive politologie. Je to účast aktivní, ale distancující se od mocenské politiky, od užívání mocenských prostředků. Filosofie totiž ví, že užití mocenských prostředků znamená určité zastření skutečnosti. Moc má tendenci zkreslovat lidské chápání, lidské porozumění skutečnostem. A filosofie si musí zachovat nezbytný kritický odstup ke všemu, co svádí k misinterpretacím a vposledu k vytváření ideologií, neboť nejvlastnějším nepřítelem, nejvlastnějším nebezpečím pro filosofii je ideologie. Filosofie končí tam, kde se stává ideologií, kde do ní pronikají ideologické prvky. A tomu se právě musí filosofie bránit, musí proti uzavřenosti ideologie udržovat svou otevřenost vůči pravdě. A protože otevřenost vůči pravdě znamená ovšem vždycky také otevřenost vůči lži, je nezbytná kritičnost, která dovede rozpoznávat, analyzovat, která dovede posuzovat, zda jde nebo nejde o lež nebo o omyl, zkrátka o něco, co se vůči pravdě uzavírá. Konec.

26. 6. 77 Dunaj, ráno 7:15.

Mladí lidé jsou v jiné situaci než dospělí, v takových podmínkách, v jakých je naše společnost dnes. Totiž dospělým lidem, kteří už se nějakým způsobem prezentovali, kteří už něco jsou, někdo jsou, těm stačí určitá existence v odporu, v rezistenci. Jim stačí, když poodstoupí, když se distancují od toho, co se děje. A jenom nějakým znamením, nějakým gestem vyjádří svůj nesouhlas a svůj odpor. Ale mladí lidé se ještě neprezentovali, mladí lidé se nerealizovali. Oni ještě nikým nejsou. Jim nestačí se distancovat. Jim nestačí vyjádřit jenom gestem svůj odpor. Oni to musí provést celoživotně. A ovšem takováhle situace, v jaké jsou, umožňuje jenom buď oportunistické a *de facto* cynické přijetí situace, přijetí stavu věcí a eventuálně i přijetí určitých norem předstírání, které jsou běžné. A pak se takový člověk sice může realizovat, ovšem lživě, falešně, pokaženě z podstaty věci. Anebo tento mladý člověk odmítne tu situaci a nezůstane u pouhé distance, nýbrž je postaven před nutnost aktivně a prakticky tu situaci popřít. To nemusí být vždycky jenom popření, jak je známé z líčení západních poměrů, popření nějaké teroristické nebo popření takové násilnické, popření toho typu, jako studenti popírají univerzitu tím, že znemožní a inzultují přímo profesora při přednášce, že házejí po něm rajčata, shnilé pomeranče a podobně. Může to být také takový integrální odpor, který zúčtuje fakticky se všemi vymoženostmi, se všemi, i objektivně hleděno reálnými klady daného společenského *establishmentu* a může to znamenat jakýsi odchod do nějakého Kunvaldu, i když dnes jistě ten Kunvald vypadá jinak. Třeba to může být odchod do uzavřených skupin, které se schází kolem jazzu nebo kolem rocku nebo kolem čehokoliv tedy, co nemá s tím současným *establishmentem* společného nebo dokonce, to je pak přednost, co je oficiálně odsuzováno, popíráno, stíháno a podobně. Pak se teprve mladý člověk cítí dobře, když je uznán ostatní společností nebo alespoň představiteli, předními představiteli té společnosti, představiteli *establishmentu*, když je uznán za někoho, kdo ten stav popírá. A toto uznání se děje tím, že je pronásledován.

Avšak i v tomto druhém případě jde o nesprávný, nezdravý, nenormální vývoj mladých lidí, o stejně nesprávný a nezdravý vývoj, o stejné scestí, jako je to scestí cynického oportunismu. Společnost totálně jakoby přijmout a společnost totálně jakoby odmítnout – a ono oboje je to vždycky jenom jakoby, protože to není dovedeno do konce, a proto v tom vždycky v obou případech je značný náboj cynismu a jakési takové sarkastické kritiky poměrů, která je doprovázena stejně sarkastickou sebekritikou, to jest tím, že sám sebe ten mladý člověk nebere vposledu vážně a celou svou bytostnou přítomnost přenáší takřka beze zbytku do jakýchsi klukovských, do jakýchsi rituálů recese.

A tak pro mladého člověka vlastně není v této situaci jiného východiska než falešné. Výsledkem je tedy pochroumaný, narušený vývoj osobnosti a pochroumaný, narušený vývoj vztahu k sociálnímu prostředí. To je právě ta tragika, která je takřka nevyhnutelná tam, kde dospělí lidé jednají jenom za sebe a jenom ve své omezené perspektivě. Ti však, kteří tu věc hlouběji nahlédnou, cítí nezbytnost jednat nejenom za sebe a nejenom pro sebe, ale jednat ve prospěch této ničené, této sváděné, této korumpované mladé generace, která nemá možnost se lidsky normálně realizovat, jejíž každá realizace je jenom grimasa, je jenom křeč.

No a to znamená, tady se musí lidé, aspoň někteří lidé pokusit vytvořit jakýsi prostor pro tyto mladé lidi, kde by se mohli poněkud narovnat, kde by byla nenormálnost situace nějak tlumena, zastíněna. Vytvořit jakýsi prostor normality, ostrov, ostrůvek normality. Ne v tom smyslu, že by šlo o nějaké to lidské sklenutí, jak o tom třeba mluví Patočka, nýbrž o to, že oni potřebují jakési ukazatele, jakési vzory jednání, jakési výraznější poukazování k tomu, že existují jiné cesty a že je možné volit ještě něco třetího. To nejde ukázat jenom pouhým pokynem, to lze ukázat jedině tak, že se to realizuje před jejich zraky, to jest, že někteří dospělí lidé tou cestou, na kterou poukazují, sami také jdou.

Já si velmi dobře uvědomuji, jak významný pro nás v mnohem omezenějším smyslu byl třeba příklad a poukaz Hromádkův. A to ovšem situace byla mnohem méně vykloubená, méně nenormální. Dnes je potřeba něčeho podstatnějšího. Dnes je zapotřebí nejenom teoretického, nejenom myšlenkového přístupu, který umožní jakousi otevřenost vůči budoucnosti a vůči společnosti, v níž mladí žijí, ale který ukáže takovou perspektivu životní, který prostě ten prostor vytvoří jakousi vlastní aktivitou, která ovšem za těchto předpokladů je jednak velmi riskantní, vysoce odpovědná, při nějakém špatném zaměření, špatné orientaci má velmi zlé následky. Nejenom pro osobu toho *Bahnbrechera*, toho raziče cest, toho tvůrce prostoru, ale pro celou generaci. Bože můj, tragické následky.

Pokud takoví lidé se nenajdou a nebo pokud *establishment* je nesnese, pak kdyby představitelé toho *establishmentu* nebyli slepí, jakože obvykle jsou, tak by se museli připravovat na nejtěžší společenskou katastrofu, které se nelze jinak vyhnout, než že se připustí otevřený odpor, otevřená resistance. Samozřejmě ta katastrofa může být oddalována nějaký čas mocenským zastrašováním. Ale toto mocenské zastrašování a to oddalování jenom způsobuje, že napětí vzrůstá a že výbuch bude ještě větší, ještě katastrofálnější.

Konec. 26. 4. 87. 27. 4. asi ve čtvrt na pět. 16:15, 16:20.

Socialismus je dovedení demokratického programu k úplnosti. To znamená, socialismus je ještě součástí demokratického programu, s nímž přišla buržoazie. I když socialismus už relativizuje postavení buržoazie a v jistých interpretacích dokonce likviduje postavení buržoazie, přece jenom náleží ještě k epoše buržoazní demokracie, liberální demokracie, lépe řečeno. Socialismus je svou povahou liberální, liberalistický. A tam, kde toto není pochopeno, tak vlastně se pracuje proti dějinnému vývoji. Dějinný vývoj se brzdí. Samozřejmě se nezastavuje nebo nemůže se úplně zastavit, ale brzdí se. Z toho důvodu také je vyloučeno, aby marxistický socialismus dosáhl někdy takových ekonomických a politických výsledků, jakých může dosáhnout dělnická třída v kapitalistických zemích, která tedy nepřijímá marxistickou interpretaci socialismu.

Ale zároveň je jasné, že veškeré pokusy, ať už marxistické nebo nemarxistické, o realizaci socialismu patří ještě do rámce liberální epochy, epochy liberálního socialismu nebo liberální demokracie, což je totéž. A socialismus je jenom druhou fází demokratické revoluce. A ta nejpochybnější záležitost na tom je jednak důvěra, že se revolucí něco dá spravit, a víra na revoluci, která ovšem nepatří k celému tomuto hnutí, nýbrž je jenom jeho takovou radikální, radikalistickou úchylkou. To je jedna věc. A za druhé, jak ekonomicky, tak společensky, sociálně oba ty druhy socialismu mají nutně buržoazní charakter, to jest třídní, třídně buržoazní charakter. Proto se nám, kteří se ohlížíme po socialismu na tomto už nezávislém, zdá, že třeba socialistické strany západní Evropy...

--- další strana (s2.txt) ---

Proto se nám zdá, že socialistické strany západní Evropy třeba do značné míry ztrácejí respekt, že nemají úspěch, že dělají příliš velké kompromisy, že zkrátka nejdou dost daleko. A právě tak ovšem se nám zdá naprosto zřejmým, že společnost takzvaně reálně socialistická, ta především v Sovětském svazu a v satelitních zemích, že vlastně představuje jenom přesun moci a přesun bohatství a postavení a tak dále do jiné skupiny lidí, ale nikoliv přesun, který by znamenal faktické vyrovnání třídní. Ve skutečnosti tu zase vyrůstá nová, zvláštní třída, která je postavena proti ostatním. Čili je to naprosto krok, který znamená neobyčejné zvýšení sociálních rozdílů, prohloubení propasti sociální, neobyčejné zchudnutí nejširších mas a jaksi dobrý život společnosti funkcionářských pracovníků, ať už stranických nebo státních.

A to proto, protože ať chce nebo nechce, každý takovýto program zůstává ještě v rámci. Otázka teď vzniká, jaký krok je možný, aby bylo možno tento rámec opustit. A to je otázka, před kterou stojí dnešní socialisté, kteří kriticky reflektují dosavadní pokusy a uvědomují si, že socialismu v pravém slova smyslu nelze dosáhnout v rámci dosavadních společenských struktur a v rámci dosavadních ekonomických struktur. A to ani těch, které jsou k dispozici na Západě, byť po všech sociálních zabezpečeních a tak dále, ani samozřejmě jak jsou uskutečněny v takzvaném reálném socialismu.

22. 8. 77 odpoledne, SS Strašnice. Vysočany 2. 9., 10 hodin dopoledne. 13. 9.

K řádce sedmé a jedenácté. Je tady závažná otázka, co podle Husserla znamená *prezentní*, respektive co je prožitek. V jakém smyslu prožitek je *prezentní*, neboť mluví o tom, co je *erlebnismäßig präsent*. Řádka sedm. Je otázka, jestliže intencionální prožitek, *das intentionale Erlebnis* – jedenáct – je *prezentní*, co se nám v tom intencionálním prožitku vlastně prezentuje. Prezentuje se ten prožitek sám? Je prezentován už tím, že to je prožitek? Znamená to tedy, že onen intencionální prožitek je nejenom intencionální, ale je jakýmsi sebeprožíváním toho intencionálního vztahu? To by pak znamenalo, že v intencionálním prožitku už je reflexe přítomna, což se nezdá u Husserla být ten případ. Čili otázka je, v jakém smyslu je možno mluvit o *prezentnosti*, eventuálně tedy o přítomnosti, zpřítomnění, a co vlastně je v intencionálním vztahu, v aktuálním intencionálním vztahu, to jest v aktu intencionálním, prožitku intencionálním, co tam je vlastně přítomno? Je tento prožitek přítomen sám sobě? V tom běžném, triviálním smyslu to je nic, protože na to nepotřebujeme ani prožitek. Prostě je to v tom případě všechno přítomno samo sobě. To je triviální význam, který neznamena nic víc, než že v určité přítomnosti je přítomnost. Ale jestliže tu *prezentnost*, zpřítomnění, přítomnost chápeme jako ne pouze součást intencionálního vztahu, nýbrž jako to, co intencionální vztah zpřítomňuje, čili spíše součást předmětu, jak říká, součást předmětu intencionálního vztahu. Pochopitelně od toho máme jistý odstup, protože jsme přesvědčeni, že neplatí, že jde vždycky o předmět, že musí jít při každé intenci o předmět. Tedy opakuji, jestliže tu *prezentnost* chápeme jako to, co je nám přítomno, co je nám zpřítomněno, pak ovšem prožitek není to, co kusem našeho života, našeho prožívání tedy života, nýbrž je to kusem toho, jak je nám ten kus života přítomen. Pak tedy my nejsme identičtí s tím svým kusem života, nýbrž ten kus života je nějakým způsobem nám

přítomen. Jestliže tedy nacházíme u Husserla termín *erlebnismäßig präsent*, a navíc ještě v kontextu v souvislosti s tím, že říká: *Es sind nicht zwei Sachen erlebnismäßig präsent. Es ist nicht der Gegenstand erlebt und daneben das intentionale Erlebnis*.

Tak je evidentní, že ta *prezentnost* se vztahuje na *prezentnost* něčeho. To není naše *prezence*, součást naší přítomnosti, nýbrž je to to, co je pro tu naši přítomnost, pro nás zpřítomněno. A to jsou věci, *zwei Sachen*.

Pak tedy můžeme mluvit o tom, že je nám zpřítomněn předmět a že tedy prožíváme předmět. Neprožíváme svůj život, nýbrž prožíváme předmět. A vedle toho prožíváme *intencionální* prožitek.

Opět, co to znamená prožívat *intencionální* prožitek? Ten prožitek sám není *eo ipso* už prožíván, nýbrž musí být prožit. Ve smyslu slova smyslu. *Intencionální* prožitek se stává předmětem našeho prožívání.

Jestli můžeme takhle zatížit ty formulace Husserlovi.

Husserl na jednom místě v *Krizi*, strana 150 na Nijhoffovo vydání, mluví o *Lebensumwelten*, tedy vedle *Lebenswelt* mluví o *Lebensumwelt*. A to v množném čísle. Říká totiž o takzvané objektivní tematicke, výslovně tedy *in gewisser Weise gehört zur objektiven Thematik, nämlich der Historiker, die doch die wechselnden Lebensumwelten der Völker und Zeiten, die sie jeweils behandeln, rekonstruieren müssen*.

Tedy mluví o rekonstrukci životních osvět – přeložíme-li *Umwelt* jako osvět – různých národů a časů, dob.

Tedy otázka zní, co vlastně je v takovém případě rekonstruováno. Proč tomu říká na tomto místě *Lebensumwelt* a nikoliv *Lebenswelt*?

A to je o několik řádek nahoru, tedy to *Lebensumwelt* je řádka 23 a například hned předtím řádka 14: *die vorwissenschaftlich uns geltende Lebenswelt*.

Nepochybně ty národy v různých dobách měly také nějaký *Lebenswelt*, nějaký svět našeho života. A když to rekonstruuje, tak z toho se stává *Lebensumwelt*. V tom případě to není rekonstrukce *Lebensweltu*, nýbrž *Lebensumweltu*. Tak tahle věc je to.

O něco dále, řádka 32, je opět řeč: *unter ständigem Achten auf die Relativität der Lebensumwelten der jeweiligen Menschen, Völker, Zeiten in ihrer bloßen Tatsächlichkeit*.

Tedy *Lebensumwelt* je něco, co představuje jakousi *Tatsächlichkeit*, faktičnost. Kdežto *Lebenswelt* zřejmě je něco, v čem žijem. To je svět, ve kterém žijem. Takže rekonstruovat svět, ve kterém žijem, lze pouze tou objektivací, a snad proto užívá toho slova *Lebensumwelt*.

Ovšem hned potom ve 36. řádce, už tedy předtím přečtu kousek: *Es ist klar, dass von dieser Weltumschau in Form einer iterierenden Synthesis von relativen raumzeitlichen Lebensumwelten, dasselbe gilt wie von einer Umschau in einer solchen in Einzelheit*.

Takže tedy mluví o *Lebensumwelten* v množném čísle. Takže to vypadá, že velký rozdíl, nějaký zásadní pojmový rozdíl mezi *Lebensumwelt* a *Lebenswelt* asi neměl na mysli.

Taky potom na konci stránky tam říká, jak taková *Umschau* se dělá: *Es wird Glied für Glied, dann in höherer Stufe Umwelt für Umwelt, Zeitlichkeit für Zeitlichkeit betrachtet*.

Čili tedy ta *Umwelt* se používá i samostatně, nejenom *Lebensumwelt*, nýbrž *Umwelt*.

Konec. A diktováno 7. 1. 86.

Redakční úvod nebo stanovisko, možná, že to bude lepší, až do konce. Je politováním, že redakce *Parafu*, která v odpověď na přivítání *Parafu* v našem časopise přivítala také *Reflexi*, že v tomto přivítání je přítomna polemika. Takže *de facto* tím začíná jakási konfrontace. Konfrontace nikoliv mezi jednotlivými autory, nýbrž mezi časopisy, mezi redakčními radami časopisů. Protože jsme se dohodli, že přinejmenším pro začátek se vyhneme polemikám mezi našimi časopisy, aby také tím bylo prokázáno, že nejde o konkurenční podniky, cítíme se nuceni tuto dohodu považovat za porušenou a zároveň cítíme se být oprávněni na tuto polemiku přiměřeným způsobem odpovědět. Nehodláme však přijmout rovinu, kterou nám partnerský časopis nabídl, to jest rovinu polemiky mezi redakčními radami, časopisy jako takovými, a důsledně se budeme držet polemiky, která dovolí redakčním radám zachovat alespoň formálně jistou neutralitu. Proto na kritiku redakční rady *Reflexe*, která je Václavem Bendou podepsána za redakční kruh *Parafu*, necháme odpovídat jednoho z autorů a nevidíme důvod, proč bychom jeho argumenty měli ještě zaštitovat nějakým stanoviskem redakční rady. A také nehodláme ani napříště přistupovat na jakékoli polemiky nebo i jen vzájemné dopisování mezi oběma redakčními radami. Nicméně se nám zdá, že okolnost, že vznikly dva časopisy a že nedošlo k fúzi hned na začátku, bylo řešení šťastné. Zatímco redakční rada *Reflexe* by v zásadě mohla přijmout a zařadit k publikaci prakticky všechny texty, které vyšly v *Parafu*, až na to, že by některé vrátila k přepracování z důvodů nikoli ideových, redakční rada *Parafu* demonstrovala, že některé z článků, které vyšly v *Reflexi*, by nepřijala. Domnívám se, že už tato okolnost sama činí – pokud by nedošlo ke změně stanoviska redakční rady *Parafu* – jakoukoli možnost příští budoucí fúze obou časopisů vysoce nepravděpodobnou.